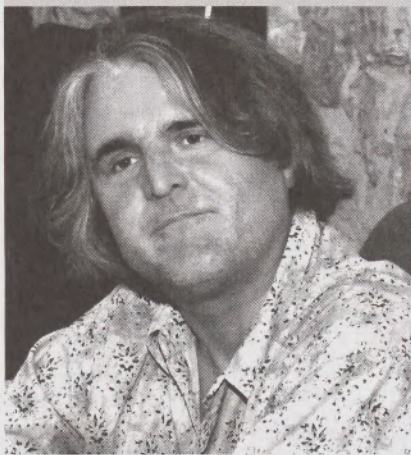


# Píszí a POSZT?

## BESZÉLGETÉS KÜLFÖLDI KRITIKUSOKKAL

THOMAS IRMER,  
Theater Heute, Berlin



– A POSZT-on hét előadást látott, de évek óta részt vesz a fesztiválon, és ezenkívül is figyelemmel kíséri a magyar színházi életet. Az itt látottak közül melyik tetszett Önnek a legjobban?

– Tekintve, hogy a nyitrai fesztiválon láttam a Szutyokot, illetve a Vadászjelenetek Alsó-Bajorországból megkapó előadásáról írtam is, a legnagyobb hatást ezúttal a nagyon összetett Egyszer élünk gyakorolta rám. Mohácsi úgy alakítja rendkívül hosszú előadásainak nagy ívű színpadképeit, ahogyan egy festő komponál hatalmas festővásznán. Ennek a produkciónak az alapkérdése, hogy hogyan emlékezünk a múltra: mint készen kapott, strukturált műemlékre vagy mint ellentmondásos, helyenként szégyenletes feldolgozónivalóra. Nem értek egyet azzal, aki a szakmai beszélgetésen a XX. század történelmének kritikai vizsgálatát lezártak nyilvánította. Szerintem, mint ahogy Mohácsi előadásai is sugallják, a műltfeldolgozásnak nincsen eredménye, amellyel egyszer és mindenkorra lezárulna, hanem folyamatos értelmezést és újraértelmezést igényel. Ennek az országnak a társadalma különböző tabuktól terhelt időszakokon ment

keresztül, és nemcsak társadalmi, de személyes szinten is minden családban akadt, amit szőnyeg alá söpörtek, miközben nyilvánosan a történelmi eseményeket vagy dicsfénybe vonták, vagy a különböző elnyomó hatalmak számlájára írták. Mohácsi érzékenyen mutat rá arra, hogy ez a leegyszerűsítés nem vezet messzire. Miközben azt, ami ellentmondásos, mint például műfaji adottságainál fogva maga a színház, a hatalom mindig megpróbálja kontrollálni, ahogyan azt a munkatáborbeli őrnagy teszi. Ez az őrnagy nem egyszerűen egy vadállat; gondoskodó, sőt, tulajdonképpen szimpatikus figura. Nagyon tetszett ez az árnyaltság; egyetlen karakter sem volt egyoldalú. És lenyűgözött az előadás rendkívül erős, emocionális zenéje a maga egyszerre súlyos és felemelő pillanataival.

– Ezek szerint külföldiként nem volt zavaró a darab nagyon erősen kontextushoz kötött, azt gondolnám, nagyon magyar utalásrendszere.

– Ez egy magyar komplexus, miszerint az itteni darabok egy része túl specifikus, lefordíthatatlan és bonyolult, amin szerintem túl kell lendülni, mert alaptalan. Egyrészt a XX. századi Európa történelme a közös európai emlékezet része, másrészt e mögött a félelem mögött a színház lehetőségeinek félreértése, alábecsülése húzódik meg. Nekem különösen meglepő újra és újra találkozni ezzel a szorongással, mert valamelyest ismerve a magyar irodalmat, többnyire felismertem a darab referenciáit.

– Volt olyan előadás vagy akár színházi jelenség, ami tapasztalt POSZT-járóként az idén meglepte?

– Megjelent az Egyszer élünk-kel és a Vadászjelenetekkel fémjelezhető vonulata a politizáló színháznak. Sokkal árnyaltabb megközelítéssel

aktivizálják a közönséget, és miközben határozottan építenek a nézők intellektuális és érzelmi részvételére összetett társadalmi kérdéseik kapcsán, senkit nem kényszerítenek állásfoglalásra. A befogadó egyfajta társszerzőként vagy társszercerként az érzelmei és a gondolatai révén, nem pedig a fekete-fehér döntésével válik résztvevővé. Ezt nagyon jónak tartom, mert azzal, hogy az embereket gondolkodásra ösztönzi, a tágabb értelemben vett politikát és ezzel a mélyben meghúzódó valódi problémák területét is érinti egy konkrét, napi politikai üzenet közvetítése helyett.

„A színházat nem lehet bevenni, mint egy gyógyszert...”

A másik újdonság a „pozitív színház”, vagy ahogy itt nevezik, a „remény színháza” gondolat megjelenése. A színházat nem lehet bevenni, mint egy gyógyszert, nem írható fel receptre, és ha egy kormány mégis orvosságnak tekintti, és aszerint szabályozza, az a kommunista kultúrpolitikára emlékezteti az embert. Veszélyes tendenciát jelez, ha megerősödnek azok a hangok, amelyek szerint a színház, az irodalom vagy a művészet általában lehet „rossz”, amitől meg kell vonni a támogatást. Egyébként minden kontrollon alapuló társadalomban problémát jelent a művészet létezésének mint támogatandónak az alapgondolata és a konkrét, megvalósuló műalkotások között feszülő konfliktus.

– Ön a német színházon kívül nemcsak a magyart kíséri figyelemmel. Párhuzamba állítható esetleg a magyar színház jelenlegi helyzete valamilyen más nemzet színházi tendenciáival?

– Ez nehéz kérdés. Amikor hallgatom az itteniek aggodalmát a magyar színház helyzetével kapcsolatban, arra gondolok, szerintem az nem olyan súlyos, mint ahogyan ők látják. Ez viszont némiképp a Milo-

sevics bukása előtti-utáni Szerbia színházi hangulatára emlékeztet. Akkoriban egyre több kritika érte külföldről az ország politikáját, és a politikai izolációtól a színházi közösség is szenvedett. Nem állítom, hogy Magyarország itt tartana, de a nemzetközi sajtóban sok kritika éri a magyar kormányt, ami természetesen a politika területe, ugyanakkor a kulturális szférában megjelent félelmek bizonyos mértékben mintha ebbe az irányba mutatnának.

Másfelől viszont az a nyitás, amiről mint a színház erősödő politikai színezetéről beszéltem, a kétezres évek lengyel színházát juttatja eszembe. Ott akkor (a kilencvenes évek „tisza színház” gondolatköréből kitorve) egy fiatal generáció irányításával alapvetően és gyökeresen megváltozott, megújult a lengyel színházművészet. Ezek a fiatalok úgy látták, hogy a színháznak lényegi összetevője a társadalmi aspektus – és ettől kezdve egy társadalmilag erősen elkötelezett színházat műveltek és művelnek. Érdekes módon ez a törekvés a Kaczynski testvérek érájában is töretlen tudott maradni, holott akkoriban a hatalom igyekezett a művészet fölött is erősebb kontrollt gyakorolni. Lengyelország példája ráadásul azt is remekül demonstrálja, hogy egy formailag és tartalmilag megújított színház képes ismét a társadalmi és társasági diskurzusok részévé válni.

HELEN SHAW,  
Time Out, New York



– Amikor holnap elutazik, a fesztivál még javában zajlik majd. Melyik előadásokra voksolna az eddig látottak közül?

– Mind tematikáját tekintve, mind esztétikai szempontból a Mohácsi testvérek darabját emelném ki. Eleve előnyben részesítem a hosszú előadásokat, amelyek széles perspektívájában különböző társadalmi osztályok tűnnek fel, és kerülnek drámai szituációba a színpadon, de ez a darab nem pusztán ebben erős. Egyrészt csodálatosan keveredik benne az értelmi és az érzelmi (avagy érzéki): bőven akad, ami elgondolkodtató, ugyanakkor időről időre rendkívül élénk, sűrű és kifejező pillanatok zökkentik ki a nézőt a gondolatmenetéből. Másrészt az ironia eszközének különleges, sajátos használatával az író és a rendező eléri, hogy a néző akaratlanul is elköteleződjék a kritikusan bemutatott karakterek iránt. Jellemző példája ennek az eszközhasználatnak az a jelenet, amelyben a fenyegető, erőszakoskodó, provokáló orosz katonák maguk mellé ültetik a tiszteletest, és meghallgatják történetét megerősakolt, brutálisan bántalmazott feleségéről. És – miközben a jelek szerint meg sem fordul a szovjetek fejében, hogy mindezt bajtársaik követték el – lassanként gyökeresen megváltozik a viselkedésük, szentimentálissá válnak, és az általános, mindenki által tapasztalt egzisztenciális sötétségről beszélve azonosulnak a szenvedővel, akinek a szenvedéseit részben ők maguk okozták. A kötődés, megértés az egyik oldalon és a kritikai attitűd a másikon teszi olyan összetetté ezt a nagy ívű, okos előadást.

– Nyilván nincs sok értelme azt kérdezni, melyik darab tetszett a legkevésbé. Inkább arra lennék kíváncsi, volt-e valami, amit általánosságban hiányolt vagy gyengének érzett.

– Két dolgot említenék. Az egyik, hogy míg Amerikában jelenleg nagyon aktív a drámaírói szféra, itt kevés kortárs magyar darab szerepelt, különösen ha ezen a hagyományos értelemben vett, nem a rendezővel közösen, hanem az előadástól függetlenül íródott színművet értjük. Érdekes kérdés, hogy ez mitől függ – talán egyfajta színházon belüli hatalommegosztásról szól. Elképzelhető, hogy amikor éppen leáldozóban van az erőskezdő, mindenre kiterjedő felügyeletet gyakor-

ló rendező csillaga, akkor emelkedik fel a színdarabíróé. De akár egy esetleges színházi válság is ösztönzőleg hathat az írókra, hiszen az ő munkájukhoz csak közvetve szükségés pénz.

A másik dolog, hogy bár majdnem minden előadás tetszett, meglepett a színpadkép általános szegénysége, a képzőművészeti megközelítés hiánya – időnként jó lett volna hátradólni egy-egy letisztult, erős kép erejéig. Ugyanakkor az erős képesség önmagában nagyon rideg tud lenni, ráadásul az itteni színház hatalmas munícióval rendelkezik a bejátszható terek révén, ami a magyar közönség számára talán olyan magától értetődő, hogy fel sem tűnik. Amerikában annyira sok pénz egy szép színház kibérlése, hogy csak a nagyszabású, látványos, pompás show-k kapcsán lehet

„Ma egy rendező a székét feldöntve távozott, és csodálkozom, hogy a többiek nem tették ugyanezt”

szó efféle helyszínekről. Ezért elképzelhetetlen, hogy egy kisebb közönségnek szánt előadást például egy hatalmas, megtöltetlen szín-

házban játsszanak, ahol a nézők a színpadon foglalnak helyet. Nincs lehetőség annak a kettősségnek a megtapasztalására, amit a nagyszerű terek és a jelmezek-díszletek visszafogottsága, bensőségessége jelent. Részben ez a tapasztalat tette számomra izgalmassá *A velencei kalmárt*, de ettől függetlenül is erős, friss Shakespeare-előadásnak gondolom. Eredeti nyelven nagyon nehéz Shakespeare-t mainak hallani, de Oroszországban már megtapasztaltam, hogy fordításban mennyire más lehetőségek rejlenek ugyanabban a szövegben. Nagyon üdítő lenne, ha angol anyanyelvűként is megtapasztalhatnánk ezt az élményt...

– Miközben témái, történetei a megfelelő interpretációban időtlennek vagy éppen kortársnak tűnnek. És ha már kortárs: érzett valamilyen tendenciát, sajátos tematikát, ami az itteni előadásokat összeköti?

– Az Európai Unióban sajátos jelentőséget nyert a nemzeti identitás megfogalmazásának és felmutatásának feladata, amiből meglátásom szerint minden európai ország színháza igyekszik kivenni a részét. És bár a határok nyilvánvalóan sosem tűnnek el, a nemzeti identitás elvesztésének lappangó gondolata

Magyarországon is egyfajta védekező jelleget kölcsönöz a műveknek. És közben ez a definíciós készlet folyamatos küzdelmet is jelent a múlttal. Abból az országból érkezve, amelyet – sarkítva – történelem nélkülinek szoktak aposztrofálni, ez a küzdelem a tabukkal terhelt múlttal egészen addig idegen, ameddig bele nem hasít az emberbe a felismerés, hogy hiszen nekünk is megvan a magunk traumája, az indiánok módszeres kiirtása, csak hogy mi, úgy tetszik, sikeresen megfélemledtünk róla. Míg itt a legnagyobb trauma éppen a részleges felejtés, és az a folyamatos kettőség tudatban és öntudatban, aminek legékesebb bizonyítéka a tabuk létezése.

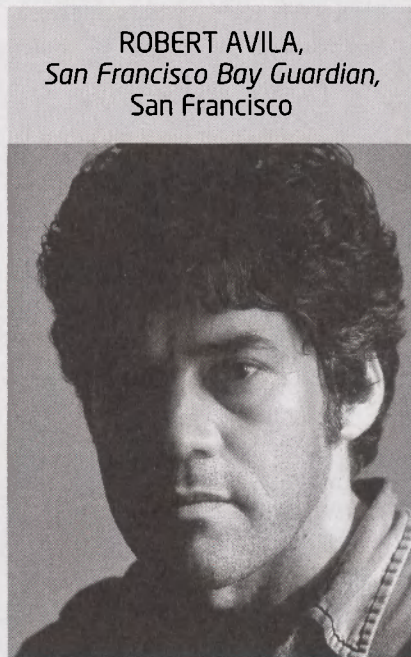
– *Thomas Irmer beszélt arról, hogy egy ország politikáját érő külső kritika kulturális bezárkózáshoz vezethet.*

– Elképzelhetőnek tartok ilyen veszélyt, de szerintem a színház szépsége többek között éppen az, hogy nemigen hagyja magát szűk korlátok közé szorítani. A *Mesés férfiak szárnyakkal* kapcsán merült fel a szakmai beszélgetésen, hogy egyfajta szentimentalizmussal a provincializmus mellett tör lándzsát, és ezzel becsukja az ajtókat – én ezt nem így látom. Ennek az előadásnak az egyszerű, tiszta és szimbolikus formáival egyébként is lehetetlen vállalkozás lenne egyetlen konkrét üzenetet közvetíteni. A színház a maga sokszínűségével és sokhangúságával mint műfaj tűnik erre alkalmatlannak – kivéve talán a legkommerszebb szórakoztató színházat. Maga az értelmezés tevékenysége, amivel a néző szinoptikus ösvényeket, megközelítési módokat keres a metaforákhoz, okosabbá tesz, fejleszti az értelmet.

– *Minden délelőtt részt vett a szakmai beszélgetéseken. Mit gondol, elérik ezek a céljukat?*

– Természetes, hogy országoként eltérően definiálják magukat a kritikusok, mindenesetre feltűnt, hogy itteni kollégáim másként gondolkodnak a szakmájukról, mint én. Bár kétségtelenül van a munkánknak kreatív oldala, én szellemi és lelki értelemben elsősorban inkább a fogékonyságot és az érzékenységet tartom elengedhetetlennek, míg a kreativitás nagy részét a művészeknek tulajdonítom. Egy olyan beszélgetésen, amin az alkotók is

részt vesznek, szívem szerint erről az oldalról közelíteném meg az előadást, ebből az aspektusból kérdezném őket. Ehhez képest néhány széknyi távolságban ezektől az emberektől, akik feltehetően még mindig benne vannak az alkotói folyamatban, kritikákat megfogalmazni, korrekciókat javasolni szerintem elfogadhatatlan, mert arrogáns. Ma egy rendező a székét feldőntve távozott, és csodálkozom, hogy a többiek nem tették ugyanezt. Nem vagyok teljesen naiv, nekem is többször kell friss előadásról írnom, de őszintén remélem, hogy a művészek akkor olvassák el ezeket a kritikákat, amikor már képesek a megfelelő érzelmi távolságtartásra. Mi, kritikusok időnként szeretjük azzal hitegetni magunkat, hogy helyünk van az alkotói folyamatban, de ez a kapcsolat legalábbis nagyon bonyolult. Az fontos, hogy amikor egy műalkotás elkészült, és az alkotója már kívül tud helyezkedni, akkor legyen kihez fordulnia, ha arra kíváncsi, milyen hatást gyakorolt műve a befogadókra. Addig viszont nem a hatásról kell beszélni, hanem a folyamatról kell kérdezni. Még olyanok is éles és helyenként pontatlan kritikát fogalmaztak meg, akik nem tartoznak szorosan a szakmához. Nálunk az előadások másnapján a kritikus nagyon óvatosan, vendégként viselkedik.



ROBERT AVILA,  
*San Francisco Bay Guardian,*  
San Francisco

– *Az elmúlt évadban többször is járt nálunk, például a Katona–Nemzeti–Örkény showcase-en, és végig itt volt*

*a POSZT-on is. Mit gondol e maratoni magyar színházi szemle után?*

– Magyarországon a színház nagyon komoly ügy ebben a pillanatban, hiszen – a többi művészeti ággal összehasonlítva – az egyik legelőbb és leggyorsabb válaszlehetőség a mindenkori társadalmi-kulturális kontextusra. És éppen ezért sokszor politikai támadás éri. Nyugtalanító arra gondolni, hogy vannak emberek, közülük több, mondjuk, politikus, akik a színházi produkciókat élettelen múzeumi tárggyá akarják változtatni. Mert ez a színház halála. Nem arról van szó, hogy a színház ne lehetne szórakoztató, de nagyon fontos a szerepe abban, hogy teret nyisson egyfajta komoly társadalmi, szociális diskurzus, tudatosság számára. Persze azt is megértem, hogy azoknak, akik egyetlen, egyszerű világképre vágyanak, zavaró lehet egy ilyen párbeszéd lehetősége. De túl sok történelmi példa mutatja, hogy merre vezethet az efféle gondolkodás.

– *Hogyan „politizálnak” a POSZT előadásai? Melyik módszer állt közel Önhez?*

– Számomra a három nemzeti színházi előadás kimagasló volt, mindhárom láttam már korábban is. Néha, ha az ember másodjára nézi meg ugyanazt a produkciót, rájön, hogy nem is olyan jó, de ezekkel nem ez volt a helyzet. Közülük különösen a *Vadászjelenetek és Egyszer élünk* arra fókuszált, hogy a történelmet a jelenbe, a jelent a történelembe ágyazottan mutassa meg. Így élő kapcsolat és párbeszéd kezdődhetett múlt és jelen között. De például *A velencei kalmár* is nagy hatást tett rám, ám nem a fentiekhez hasonló direkt politikai-társadalmi tartalma vagy relevanciája miatt. Inkább azért, ahogyan a vágy természetével foglalkozott, ahogyan az identitás különböző kategóriáiról, az állampolgárságról, a házasságról, a női-férfi szerepekről beszélt. Nagyon szerettem a *Mesés férfiak szárnyakkal* című előadást, társadalmi tartalma miatt is. Olyan képek voltak benne, amelyek az emberi sóvárgás nemességét és kegyetlenségét mutatták meg, azt, hogyan akarjuk túllépni saját határainkat. Utazzunk-e az úrbe, művészeti alkotást hozunk-e létre, vagy kövessük-e inkább a spirituális utat? Pintér Béla elő-

adását is szerettem, ami az én értelmezésemben egy kortárs allegória volt, a történelem és a mindennapok összekapcsolására tett kísérlet. Számomra a *Szutyok* a közösség kudarcáról szól, arról, hogy egy új generáció képtelen integrálódni egy haldokló közösségbe. De ilyen politikai színház volt az általam kicsit gyengébbnek érzett *Félelem és macskajaj* is, amely egy olyan autokratikus rezsim természetéről beszélt, amely uralma alá hajt minden nyilvános és privát

teret – ez a probléma több országban is releváns,

az USA-ban éppúgy, mint Magyarországon. Nagyon szerettem a *Nehézt*: okosan rendezett, morális-társadalmi problémákat felvető előadás.

– Részt vett szinte az összes szakmai beszélgetésen. Mit tapasztalt, lehetséges tényleges dialógust folytatni a produkciókról?

– Már eleve jó, hogy van lehetőség beszélni róluk. Ezek a megbeszélések nagyon produktívak is lehetnének, de tapasztalatom szerint többnyire mégsem működnek. Nehéz sok ember számára működőképessé, kielégítővé tenni a szakmai beszélgetést. Itt, a POSZT-on azt láttam, hogy néhány esetben a kritikai értékelés az elismerés kifejtésére korlátozódott – talán azért is, mert a kritikusok ismerték azokat, akikről véleményt mondtak –, és nem nyújtott friss nézőpontokat, amit pedig egy úgynevezett „külső” szemtől elvárhatnánk. A beszélgetések felépítését pedig mindenképpen átgondolnám, hogyan lehetne a rendezőket és színészeket jobban integrálni, mert itt az alkotók legfeljebb az opponensek vagy a közönség kérdéseire reagálhattak, már ha egyáltalán eljöttek a beszélgetésre.

– Nem titok, hogy a magyar színházban több alkotó sorolódik akaratán kívül vagy annak megfelelően egyik vagy másik politikai oldalhoz. Lehetett érezni ennek a hatását a szakmai beszélgetések során?

– Sok esetben létrejöhetett volna a párbeszéd, még akkor is, amikor a résztvevők talán más politikai nézeteket vallottak. Ha olyan komplex dologról beszélünk, mint egy művészeti alkotás, nyilván teljesen mindegy, hogy a jobb- vagy a baloldali politikával kapcsolatba hozott

rendezők munkájáról van szó. Például azért sem volt túl szerencsés, mikor Vidnyánszky Attila felrúgta a székét, és kiment, mert én azt az előadást nagyon komoly teljesítménynek tartom, és örültem volna, ha vele is tudunk beszélgetni róla, hogy megismerjük a gondolatait társadalomról és művészetéről. A szakmai beszélgetések éppen arra nyújthatnának lehetőséget, hogy a színházról (beleértve annak társadalmi hatását is) érzékenyen

és komolyan eszmét cseréljenek különféle nézeteket valló emberek.

Ez persze éppen ezért komoly feszültségekhez is vezethet.

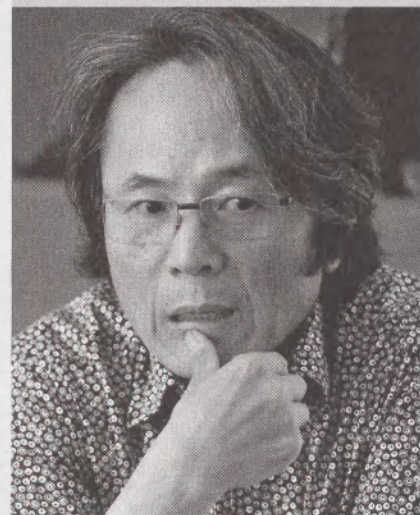
– Az egyetlen a külföldi vendégek közül, aki eljutott egy off-előadásra is.

– Szerettem volna többet látni az off-ból, megismerni, hogy mi az, ami a versenyprogram „alatt” van, mert az is informatív, érdekes és más, de sajnos csak egyre jutottam el, az *Intelligens szervizre*. Itt a POSZT-on azért válhatna fontossá az off, mert bemutatná a versenyprogramból épp csak kimaradt előadásokat. Az *Intelligens szerviz* több aspektusból is elütött a sokkal tradicionálisabb versenyprogramtól. Esztétikailag teljesen más volt, *up to date* és trendi. A fiatalabb, „youtube-generáció” etikáját, stílusát tükrözte: az anyagok kiválasztásától kezdve az előadás humorán keresztül egészen a szerkezetéig. Ez az előadás leginkább a San Franciscóban látott produkciókra emlékeztetett engem, egy olyan vérmérséklethez állt közelebb, amit otthonról jól ismerek.

A versenyprogram alapján viszont úgy látom, a magyar színházban fontosak az olyan kérdések, hogy történetileg mit jelent vagy jelenthet a nemzet, a nacionalitás, vagy mit kell jelentenie, mi a felelőssége egy közösségnek, legyen az kisebb vagy nagyobb. Ezekkel a kérdésekkel minden társadalomnak meg kell küzdenie. A nemzet olyan fogalom, amelyet sokszor fentről lefelé próbálnak az emberek nyakába akasztani. Itt a színpadon többnyire e kérdéseket tematizálták. Az USA-ból érkezve pedig látom ezeket a problémákat, és kapcsolódni is tudok hozzájuk. Mindenképpen fontos, hogy a POSZT-on kíváncsiak a külföldiek visszajelzésére. Amerikában

állandó panasz, hogy nincs kellőképpen megteremtve a nemzetközi szintű párbeszéd lehetősége. Pedig csak így érthetjük meg, mit csinálunk, így juthatunk előbbre, így csinálhatjuk jobban.

YUN-CHEOL KIM,  
a Nemzetközi Színházi  
Kritikusok Szövetségének  
(IATC-AICT) elnöke, *Korean  
Theatre Journal*, Szöul



Simara László felvételei

– A POSZT második felére érkezett, látott két Zsótért, egy *Egyszer élünk-et*, a *Vadászjeleneteket* és a *Mesés férfiak-at*, a *Leonce és Lénát*, a *revizort*, a *Prolikat*, a *Mikvét* és a *mizantrópot*. Mit szól a fél fesztiválhoz?

– Korábbi élményeim (az európai színvonalú *Feketeország*, a *Csak egy szög*, Zsámbéki Gábor *Koccanása* vagy épp Bodó Viktor avantgárd előadásai) alapján elsősorban erős zeneiségre számítottam, és sok-sok reflexióra a magyar politikai helyzetre vonatkozóan, ez utóbbiból azonban a vártnál sokkal kevesebbet láttam. Mindkettőt megtaláltam viszont kedvenc előadásomban, az *Egyszer élünk*-ben. Zsótér Sándor Brecht-rendezése szintén bátor, nagyon izgalmas helyspecifikus oktatódarab, az első jelenete tetszett legjobban, de utána túlságosan egyértelművé kezdett válni, mind a képi, mind a szövegbeli üzenetek szintjén, és elvesztettem az érdeklődésem. A *mizantróp* ellenben nagyon meggyőzően kortársiasítja az eredeti darabot, rendkívül átgondolt munka. Legkevésbé a *revizort* szerettem: unalmas volt, és bár sejtem, hogy a benne szereplő színészek

sokra képesek, ezúttal mintha hiányzott volna a rendezői irányítás. Fontos és jó fölvetés komoly drámának játszani ezt a darabot, ellenben ez volt a leghalkabb és leglassabb *Revizor*, amit mostanáig láttam. Összességében domináltak a szövegközpontú előadások, Magyarországon erős a narratív dráma jelenléte, ami egyedinek számít Európában, bár a *Leonce és Léna* például látványban-szövegben egyaránt lenyűgözött. Az *Egyszer élünk* ugyanígy, de összességében a vizualitás nem kifejezetten jellemző a fesztivál előadásaira. Esetleg még a *Vadászjelenetekre* igen, hiszen helyspecifikus előadás, és szintén kimagaslóan minőségi munka, bár bevallom, nem érintett meg, nem dühített fel. A darab negatív szereplői túlságosan gonoszak, ezért túl világos volt a leosztás: bűnösök vs. áldozatok. Sajnos a fesztivál általam látott felében nem szerepelt az igen erős magyar színházi avantgárd. És az is csalódást okozott, hogy a válogatók, részben érthető módon, mintha törekedtek volna valamiféle illedelmes kiegyenlítetttségre. Megértem, hogy reprezentálni kellett a vidéki és a fővárosi színházakat is, és e kettő, ahogy a világon mindenütt, itt is eltér, illetve egy további szakadékot éreztem a Nemzeti Színház általam látott két előadása és a többi darab között.

– Magyarországon bizonyos hangok – amelyek „belterjességet” emlegetnek – éppen azt kifogásolják, hogy a POSZT-on három előadással szerepelt a Nemzeti Színház, kettővel a debreceni Csokonai Színház, és meghívást kapott két Mohácsi- és Zsótér-rendezés is. A POSZT alapvető célja vált kérdésessé: igyekezzen-e a legjobb előadásokat beválogatni, vagy adja a hol jó, hol közepes, hol pedig rossz magyar színházi élet keresztmetszetét.

– Rendezze bárki, több jó előadásért külföldi vendég soha nem fog panaszkodni. Végül is a célközönségtől függ, hogy mi legyen a fesztivál filozófiája, egy nemzeti fesztivál feladata persze éppen lehet az is, hogy törekedjen a geopolitikai egyensúlyra, hogy közös találkozási pont és vitafórum lehessen. De az európai trend mindenképp az, hogy a fesztiválokon elkülönül egy hazaiaknak és egy külföldieknek szóló válogatás. Ez utóbbin pedig a legjobb előadások láthatók, és könnyen lehet,

hogy nagy többségük fővárosi lesz. Hogy hogyan lehet kiválasztani a legjobbakat? Azt vallom, erre a célra a legegyszerűbb kritikusokat kérni, hiszen ők látják a legtöbb előadást, nekik van nemzetközi horizontjuk, így ők tudják trendek és egyediség szempontjából leginkább elhelyezni a produkciókat. Jó, hogy már nem egy válogatója van a POSZT-nak, mert mindennek alapja a vita. Ideálisnak a legalább öt-hét kritikusból álló válogató szisztémát tartom. Ezúttal az általam látott előadások fele érte meg a Szoul-Budapest repülőutat. Például Tompa Gábor *Leonce és Lénája* sikert aratna külföldön is, az *Egyszer élünk* szintén, csak félt, hogy túl nagy apparátussal mozog az utazáshoz. Még annyit, hogy mint kritikus hozzá vagyok szokva, hogy ne értsem az előadások nyelvét, de ilyenkor mindig kapok segítséget. A *Prolik* csak egy példa a sokból, amikor hiányoztak a feliratok, noha többünk a világ másik feléről érkezett. Koreában a feliratozás nem a társulatok, hanem a fesztivál feladata, megtiszteljük ezzel a vendégeinket. Persze akadtak kivételek, az *Egyszer élünk* és a *Vadászjelenetek* igen jó szinkrontolmácsolással ment.

– Gondolom, az *Egyszer élünk*-höz pedig nem ártott egy kis kulturális háttéradalék...

– Talán senki se gondolná, de ez bizonyult a leglefordíthatóbb darabnak. Koreai szemmel az oroszok megfelelői a japánok. Az előadásban látható részeg oroszok kismiskák ahhoz képest, amit a japánok műveltek, amikor megszálltak minket. Manapság a posztdramatikus színház az uralkodó trend, és szokás lebecsülni a szöveg fontosságát, de én ezt nem osztom. Továbbra is vágyunk az ehhez hasonló, szép történetekre, kellenek minőségi darabok. Emellett az *Egyszer élünk*-ben jó a látvány, és nagyon fontos számomra, hogy pontos megfigyelései vannak a kortárs jelenről.

– A látvány a *Mesés férfiaknak* is erőssége.

– Talán azért kedveltem mégis kevésbé, mert nemrég láttam egy nagyon hasonló látványvilágú előadást Szentpétervárott, a Finn Nemzeti Színház *Mr. Vertigóját* Kristian Smedstől. Ott szintén forgatszínpa-

don ülnek a nézők, már legalább öt-hat utánérzését láttam azóta. A *Mesés férfiak*ban kevesebb tudatosságot véltem felfedezni, abból a szempontból, hogy mikor, miért és hová fordulunk, volt némi amatőr jellege, a narratívát pedig kissé zavarosnak találtam. De talán csak az a bajom, hogy a korábbi élménytől nem tudok elvonatkoztatni.

– Az előadás körül némi vihar támadt a szakmai beszélgetésen.

– Hallottam róla, és elfogadhatatlannak tartom, hogy egy sértett rendező széket borogasson; meg kéne tudnunk hallgatni egymást. Persze tudom, hogy mindenütt sok az érzékeny alkotó, és sajnos tapadnak bizonyos tévhitek a szakmai beszélgetésekhez. A kritikus sosem ítéletet mond, csupán megnyitja a vitát. Így a véleménye pusztán egy disputa kezdete, nem pedig lezárása.

– Tehát a kritika egy gondolatébresztő javaslat a befogadásra, amit bárki megcáfolhat, vagy kiegészíthet.

– Pontosan, ugyanakkor éppen szakmainak talán kevésbé találtam a felkért hozzászólók megnyilvánulásait, legtöbbször

„Elfogadhatatlannak tartom, hogy egy sértett rendező széket borogasson”

inkább kötetlen beszélgetés folyt. Őszinte, de talán „szakmai beszélgetéshez” nem eléggé professzionálisan megfogalmazott gondolatok, helyenként kevésbé felkészült megjegyzések, és itt akár magamat is bírálom. Egyébként a legtöbb vitán jelen voltam, és ami örömteli meglepetés: hogy a közönség is. Ha Koreában másnap rendeznénk szakmai vitát, nem volna túl nagy a tülekedés. Visszatérve az előadásokra: úgy tűnt, hogy a magyar színház legerősebb jellemzője a muzikalitás. Sehol máshol nem láttam még a zenét ennyire szervesülni az előadásokban, majdnem mindegyikben volt élőzene, még a szövegközpontú *Mikvében* is szerepelt egy csellista. Ezenkívül a már említett történetmesélő vágyat találtam dominánsnak. Viszont sajnáltam, hogy a válogatás ennyire pízsi. Szerintem egy nemzeti *showcase* a legjobb előadások terepe. Minek annyit udvariaskodni?

AZ INTERJÚKAT KÉSZÍTETTE:  
ADY MÁRIA, DERES KORNÉLIA,  
HERCZOG NOÉMI